

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Омельян Максим Валерійович**, 1997 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2020 році Університет державної фіскальної служби України за спеціальністю «Право», аспірант денної форми навчання Державного податкового університету, Міністерство фінансів України, м. Ірпінь, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Державного податкового університету, Міністерства фінансів України, м. Ірпінь, від «01» липня 2024 року № 893, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –	Василя Топчія , доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, директора навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
Рецензентів –	Галини Дідківської , доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету Дмитра Лопашука , кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету
Офіційних опонентів –	Наталії Юзікової , доктора юридичних наук, професора, професора кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Дмитра Тичини , доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника, провідного наукового співробітника наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ ,

на засіданні «27» серпня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» **Омельяну Максиму Валерійовичу** на підставі публічного захисту дисертації «**Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності**» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Державному податковому університеті,

Міністерства фінансів України, м. Ірпінь.

Науковий керівник доктор юридичних наук **Мамка Григорій Миколайович**, професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного державною мовою, і є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні теоретичних та правових проблем кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що має істотне значення для галузі знань 08 «Право». Зокрема, уперше вивчено сучасну географію злочинності у сфері господарської діяльності у період воєнного стану, що дало можливість стверджувати про те, що кримінальні правопорушення у галузі господарювання є відмінними у різних регіонах, зокрема, кримінальні правопорушення у 2022-2023 роках частково не обліковуються на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької та Харківської областей, що відобразилося на кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності; констатовано, що географія злочинності у сфері господарської діяльності характеризується власними особливостями, оскільки здійснюються у галузі економіки та підприємництва, а низькі показники злочинності у сфері господарської діяльності пов'язані з веденням активних бойових дій та окупацією окремих регіонів нашої держави; запропоновано доповнити КК України статтею 204-1: «Виробництво недоброякісної продукції» у наступній редакції: «1. Використання завідомо неякісних, заборонених речовин, матеріалів які призводять до низької, небезпечної якості вироблених товарів, що становлять загрозу здоров'ю, життю людей, - карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією та знищенням незаконно вироблених або придбаних товарів, знярядь виробництва, сировини для їх виготовлення. 2. Ті самі дії зазначені у частині першій цієї статті, що призвели до отруєння чи спричинили тяжкі наслідки або смерть особи, - караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна, з вилученням та знищенням незаконно виробленої або придбаної продукції, обладнання для її виготовлення»; запропоновано авторське визначення «запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності», під який розуміється «науково-практична діяльність, що направлена на створення та впровадження сучасних заходів забезпечення впливу на криміногенні фактори, які можуть спонукати до вчинення злочинного діяння у сфері господарської діяльності» тощо.

За своїм змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих

навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

Здобувач має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

1. Лугіна Н.В., Омельян М. В. Кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. Випуск 2. 2019. С.158-165. URL: <https://dpu.edu.ua/araaa>

2. Лугіна Н. В., Омеляна М. В. Кримінологічна характеристика зайняття гральним бізнесом. *Електронне видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2019. № 4. С. 348-352. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_4_2019.pdf.

3. Омельян М. В. Кримінологічні особливості осіб, які вчиняють злочини у сфері господарської діяльності. *Ірпінський юридичний часопис*. Випуск 4 (13). 2023. С. 183-190. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/167/166>.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Офіційний опонент – доктор юридичних наук, професор **Юзікова Наталія Семенівна**, професор кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. При публічному захисті потребує додаткової аргументації доцільність зміни назви Розділу VII КК України у запропонованій автором редакції: «Кримінальні правопорушення у сфері економічної та господарської діяльності» (С. 34-36 дисертації).

2. Автор стверджує, що у системі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, виховні заходи мають важливе значення у формуванні належної правової свідомості людини (С. 109 дисертації). І ця думка є слушною, адже формування правової свідомості, поваги до закону та етичних принципів ведення бізнесу через виховні заходи сприяє запобіганню кримінальним правопорушенням у цій сфері. Виховні заходи, такі як семінари, тренінги, лекції та розповсюдження інформаційних матеріалів, підвищують правову грамотність людей, які займаються господарською діяльністю, роблячи їх менш схильними до помилок, що призводять до кримінальних правопорушень. Системні та цілеспрямовані

виховні заходи, які враховують специфіку різних груп населення, залучають до профілактичної роботи представників бізнесу, громадські організації та інші зацікавлені сторони, створюють комплексну систему запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Тому важливо у процесі публічного захисту деталізувати питання спрямованості таких заходів та реальності їх позитивного, ефективного впливу на кримінологічну ситуацію, саме у господарській сфері.

3. У дослідженні автор визначає економічний фактор як основний із тих, що впливають на злочинність у сфері господарської діяльності (С. 110-111 дисертації). Потребує роз'яснення при публічному захисті питання як саме, на думку дисертанта, цей фактор впливає на криміногенну ситуацію в секторі господарських правовідносин.

4. У роботі автор окремо здійснює кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, що передбачені статтями 203-2 та 209 КК України. У ході дослідження окремих видів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності рекомендовано звертати увагу на певні особливості того чи іншого виду злочину (С. 37-49 дисертації). Потребують уточнення питання щодо необхідності в аналізі саме цих кримінальних правопорушень та їх особливостей.

5. Автор стверджує, що злочинність у сфері господарської діяльності є складним латентним явищем, запобігання якому має будуватись на обґрунтованому кримінологічному аналізі (С. 120 дисертації). З цією тезою, повністю погоджуюсь. Тому що, злочинність у сфері господарської діяльності є складним латентним явищем, що виникає через багатогранність та постійні зміни законодавства, складність розслідування, корупцію, небажання суб'єктів господарювання давати свідчення та недоліки у превентивній системі. А відповідно теза, що запобігання цій злочинності має базуватися на обґрунтованому кримінологічному аналізі, який включає вивчення причин та умов виникнення злочинів, аналіз типових видів злочинів та методів їх скоєння, дослідження особистості злочинців та оцінку ефективності існуючих заходів профілактики. На основі даних кримінологічного аналізу повинні бути розроблені нові та більш ефективні заходи запобігання, такі як удосконалення законодавства, підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, застосування сучасних методів розслідування злочинів, зміцнення боротьби з корупцією, підтримка суб'єктів господарювання, які стали жертвами кримінальних правопорушень та проведення превентивної роботи серед суб'єктів господарювання. Реалізація цих заходів дозволить знизити рівень злочинності у сфері господарської діяльності, покращити інвестиційний клімат в країні та сприяти її економічному розвитку України. Виходячи з цього, додаткового уточнення потребує питання щодо критеріїв кримінологічного аналізу та рекомендовано навести практичні рекомендації впровадження такого аналізу у правозастосовну практику.

Офіційний опонент – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **Тичина Дмитро Михайлович**, провідний науковий співробітник

наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. У назві теми дисертації формулювання «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» є не зовсім вдалим, позаяк сьогодні об'єктивна оцінка кримінологічної ситуації, що склалась у нашій державі в умовах реальної війни та воєнного стану, дозволяє констатувати той факт, що сучасний стан злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку. Недарма дисертант зазначає: «...В умовах війни, усі державні інституції мають працювати на забезпечення перемоги над агресором; ... економічний сектор є особливо важливою сферою у питаннях забезпечення армії та стабільного функціонування багатьох сфер суспільного життя. Проте, щоденні атаки зі сторони країни-терориста по об'єктах інфраструктури, підприємствам та іншій матеріальній базі України суттєво гальмують та унеможливають будь-які перспективи стабільного функціонування економіки...» (с. 4 дисертації).

І це вірно, однак варто наголосити, що збройне вторгнення кардинально змінило соціально-економічну ситуацію в країні, вплинуло на всі сфери життєдіяльності українського суспільства. Не виключенням стала й сфера господарської діяльності! Саме тому зараз у нашій державі виникла необхідність у впровадженні ефективної моделі кримінологічної безпеки, спрямованої на забезпечення законних інтересів особи, суспільства й держави та їх захист від небезпек і злочинних впливів. Таким чином, у контексті предмету дослідження з урахуванням умов воєнного стану, варто зупинити увагу на кримінологічній безпеці економічних відносин в Україні.

2. Викликає певне заперечення структурна побудова роботи, позаяк у розділі 1 автор фрагментарно розглядає та аналізує категорію «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень», зробивши акцент лише на її елементно-компонентному складі (підрозділ 1.1), хоча виходячи зі змісту усіх розділів дисертації саме вона є предметом і основним результатом дослідження. Сьогодні у кримінології немає ясності в питаннях, чи є кримінологічна характеристика продуктом практичної діяльності із виявлення та розслідування конкретного кримінального правопорушення, чи вона – результат наукового узагальнення певної категорії кримінальних проваджень; чи охоплюються нею тільки кримінальні правопорушення або й заходи запобігання; чи є вона результатом кримінологічного аналізу в аспекті предмета дослідження (розділ 2 дисертації) або представляє його запобіжну програму (розділ 3 дисертації); яке її методологічне і методичне значення тощо. Ці питання є принциповими, тому уникати їх не потрібно.

3. Доволі дискусійною є позиція автора щодо найменування заходів запобігання як «сучасного механізму ...» (розділ 3), ведучи мову про кримінологічний напрям державної політики у сфері охорони господарських відносин в Україні, а також кримінологічне забезпечення механізму формування запобігання злочинності у сфері господарської діяльності, при цьому

виокремлюючи економічну діяльність держави, господарську діяльність, «підприємництво» як окремий вид економічної системи держави.

Такий підхід виглядає небездоганим. Згідно із ст. 3 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411-VI основними засадами політики у сфері розбудови державності є боротьба із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх діяльності.

У Резолюціях Конгресів ООН із попередження злочинності та поведіння з правопорушниками (кримінального правосуддя) вживається термін «політика у сфері попередження злочинності та боротьби з нею». Виникає питання: чому політика у сфері попередження злочинності (згідно з визначенням у міжнародних документах) або у сфері боротьби із злочинністю (згідно національного законодавства) повинна називатися кримінологічною?

Далі, соціальна цінність кримінологічного запобігання включає не лише скорочення сфери застосування кримінально-правових норм, але й запобігання негативним наслідкам. Відтак, на думку опонента, з урахуванням викладеного, «запобігання кримінальним правопорушенням» можна визначити як комплекс взаємопов'язаних заходів, що спрямовані на недопущення вчинення злочинних посягань шляхом обмеження, нейтралізації та усунення дії детермінант кримінальних протиправних діянь, що являють собою реалізацію національних пріоритетів, у тому числі й у сфері господарської діяльності за допомогою кримінологічних заходів впливу на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуально-профілактичному та віктимологічному рівнях (В. В. Голіна, Б. М. Головін, О. М. Джужа, А. П. Закалюк та ін.), що враховують й соціально-економічну та природно-географічну специфіку територій про які веде мову дисертант.

4. Вже багато років становить нагальну проблему вирішення питання запобігання виведенню нелегальних або «сірих» капіталів з України. Іноземними практиками (міжнародні організації – OECD, FATF та ін.) напрацьовано ініціативи щодо запобігання виведенню прибутків з країн, розмиванню баз оподаткування, легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, повернення активів. Яка позиція автора з даного питання? Чи вдалося йому знайти шляхи його вирішення у національній системі за допомогою кримінологічних заходів? – позаяк автор пропонує розробити загальну Концепцію запобігання злочинності у сфері господарської діяльності (сторінка 102 дисертації), а тому немає сумніву, що підготовка такого нормативно-правового акту позитивно сприятиме врегулюванню вищезазначених правовідносин у господарській площині. Також прослідковується необхідність у висвітленні ключових позицій запропонованої автором Концепції.

5. Практичне значення одержаних результатів необхідно підкріплювати відповідними актами впровадження, зокрема у законотворчій діяльності, діяльності державних органів, наприклад акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (тим більше аспірант пропонує чимало змін і доповнень до законодавства!), освітньому процесі – для

підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з курсу кримінології.

Також, висновки як дисертаційного дослідження підтверджувати не тільки якісними, але й кількісними показниками здобутих результатів, обґрунтувати достовірність і висловити рекомендації щодо їх використання у практичній діяльності правоохоронних органів.

Рецензент – доктор юридичних наук, професор **Дідківська Галина Василівна**, завідувач кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Дисертант досить змістовно описує досвід європейських країн щодо законодавчого забезпечення протидії злочинності у сфері господарської діяльності. До прикладу (ст. 126 дисертації), досвід Польщі у сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Зазначається, що методи польських органів державної влади пропонуємо аналізувати через їх підхід до протидії легалізації (відмивання) злочинних прибутків. Законодавчу базу у цьому напрямку складають Закон «Про податковий контроль» та Закон «Про протидію легалізації брудних грошей», спеціальні положення Кримінального та Валютного кодексів. При публічному захисті потребує обговорення питання наскільки актуальним це питання є для України в умовах дії воєнного стану.

2. У продовж першого питання, вважаю доцільним також, розкрити питання щодо значення проблеми ухилення від сплати податків та виокремити такий вид злочинності у відсотковому вираженні із загального показника злочинності у сфері господарської діяльності.

3. У дослідженні (ст. 140) автор вказує на активне розширення міжнародної торгівлі інформаційними продуктами, що означає обмін товарами, в яких інформація є невід'ємною частиною та міжнародної торгівлі інтелектуальною власністю, яка включає передачу виключних прав на інтелектуальні об'єкти або дозвіл на їх використання між українськими та іноземними суб'єктами. З цього приводу, є доцільним, при публічному обговоренні результатів даного дисертаційного дослідження вказати наскільки адаптоване національне законодавство у даній сфері щоб уникнути злочинних проявів при міжнародної торгівлі інформаційними продуктами.

Рецензент – кандидат юридичних наук **Лопашук Дмитро Іванович**, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, надав позитивну рецензію із зауваженнями:

1. На стор. 3 «Перелік умовних позначень» дисертант вказує аббревіатуру «ДМУ» і розшифровує її як «Державна митна служба України». Однак такого скорочення щодо цієї служби не існує, правильно буде – «Держмитслужба України».

2. У тексті дисертації відсутні кількісні показники проведеного дослідження. Автор не підкріплює свою позицію та напрацьовані ним

пропозиції щодо рекомендацій, змін і доповнень до чинного КК України посиленнями ні на проведені анкетування працівників правоохоронних органів, прокуратури, суддів, адвокатів, ні на опитування студентів юридичних факультетів та вищих учбових закладів щодо протидії злочинам у сфері господарської діяльності. Максимум автор посилається на усні опитування правоохоронців. Але яких-саме – не вказує. Теж саме стосується відсутності актів впровадження у правозастосовну та науково-дослідну діяльність.

3. У тексті дисертації автор надто вільно оперує поняттям «розділ» у Кримінальному кодексі України, при цьому не зазначає до якої-саме частини КК відноситься цей розділ – до Загальної чи Особливої. Також часто вживає термін «скоєння» та «посадові злочини», хоча в чинному кримінальному законодавстві використовується термін «вчинення» та «службові злочини» відповідно.

4. Автор не завжди точно за змістом використовує окремі терміни. Для прикладу, на стор. 28 дисертації він пише: «Проте, у процесі групування статей цього розділу взагалі не зволікав на принцип одноманітності». Вірогідніше за все дисертант мав на увазі термін не «не зволікав», а термін «не зважував» в розумінні – «звертати увагу на щось; наголошувати, виділяти, підкреслювати (в публіцистичному, офіційно-діловому стилі)».

5. На стор. 33-34 автор зазначає: «Підводячи підсумок визначенню поняття кримінальним правопорушення у сфері економічної діяльності, слід зазначити, що у загальному – це певна сукупність здійснених на певній території за чіткий проміжок у часі кримінальних правопорушень, що спрямовані на захищені законом відносини у сфері власності, розподілу і споживання товарів, обов'язковим додатковим об'єктом яких мають бути відносини в сфері економічної діяльності». Виникає питання: так, які-саме кримінальні правопорушення, що спрямовані на захищені законом відносини, мав на увазі дисертант? якими-саме кримінально-правовими ознаками вони характеризуються? Також аргументації потребує теза: «обов'язковим додатковим об'єктом яких мають бути відносини в сфері економічної діяльності».

6. На стор. 35 дисертант запропонував свою редакцію визначення поняття «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»: «На підґрунті цих позицій, можемо запропонувати власне визначення терміну «кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», яке полягає у тому, що це такі суспільно небезпечні діяння, які спрямовані на посягання відносинам у виробничій сфері, що гарантуються виключними нормами господарського, цивільного та кримінального законодавства, особливістю яких є те, що суб'єкт таких злочинів є особа, яка безпосередньо виконує господарські функції або ж залучена у відносини, на які ці кримінальні правопорушення зазіхають, а також такі кримінальні правопорушення представляють собою окремий підвид загальноекономічної злочинності». Таке визначення, на наше переконання, є надто масивним і досить трудним для сприйняття. Разом з тим потребує додаткової аргументації з боку дисертанта, зокрема, вираз «...такі

кримінальні правопорушення представляють собою окремий підвид загальноекономічної злочинності».

7. На стор. 39 дисертант використовує статистичні дані з посилання на статтю 205 КК України, яку було декриміналізовано ще у 2019 році.

8. Виникають певні запитання до запропоновано дисертантом визначення поняття «запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності», а саме: «...як – науково-практичну діяльність, що направлена на створення та впровадження сучасних заходів забезпечення впливу на криміногенні фактори, які можуть спонукати до злочинної діяльності у сфері господарської діяльності». Автор не пояснює, в чому повинні виражатися «сучасні заходи забезпечення впливу» і на які саме «криміногенні фактори»?

9. На стор. 118-119 дисертації автор зазначає: «З метою запобігання майбутньої криміналізації господарської сфери важливими є наступні кроки: 1. Розгляд та вирішення питань неузгодженості у діяльності органів БЕП, Державної податкової служби, підрозділів Національної поліції України...». Використовуючи при цьому аббревіатуру «БЕП» (стор. 118, 119, 120, 151, 159, 164) і це не єдиний випадок її використання. Виникає логічне запитання: яку саме правоохоронну структуру мав на увазі дисертант під аббревіатурою «БЕП»? Бо якщо це скорочена російською мовою назва ВДСБЕЗ (БЕЗ), то ця структура в складі МВС була ліквідована Кабінетом Міністрів України ще 2 вересня 2019 року.

Крім того, у висновку до розділу 3 (стор. 163-164) дисертації автор зазначає: «3. Досліджено, що запобігання злочинності має бути основною спеціально-кримінологічною функцією у рамках правоохоронної та правозастосовної діяльності. На нашу думку, функція запобігання злочинності має бути виділена в окремий самостійний напрям діяльності виключно одного компетентного органу. Так як більшість розслідувань кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності здійснює Бюро економічної безпеки, доречно було б створити такий відокремлений підрозділ на базі саме цього органу. Такий підрозділ БЕП, у нашому розумінні, має бути наділений наступними повноваженнями: виявлення та ліквідація криміногенних явищ, профілактика, запобігання та припинення злочинів у сфері господарської діяльності, усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню, попередженні рецидиву, здійсненні пост пенітенціарного контролю за реалізацією заходів протидії злочинності у сфері господарської діяльності. Але, якщо автор мав на увазі все-таки БЕЗ, то його функції в повному обсязі передані Бюро економічної безпеки і тому додаткового дублювання підрозділом у межах структури, на наше переконання, не потребують. Оскільки функція запобігання злочинності є основною і загальною для будь-якого правоохоронного органу, в тому числі й БЕБ. З цього приводу, на нашу думку, потрібне додаткове роз'яснення дисертанта.

Голова ради – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України **Топчій Василь Васильович**, директор навчально-наукового інституту

